

ВПРОВАДЖЕННЯ ПРИНЦИПІВ БАЗЕЛЬСЬКОГО КОМІТЕТУ ДЛЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СИСТЕМ СТРАХУВАННЯ ДЕПОЗИТІВ

Система гарантування депозитних вкладів потребує вдосконалення, особливо з урахуванням наслідків світової фінансової кризи. Розроблені світовим співтовариством Ключові принципи ефективних систем страхування депозитів будуть корисними при вдосконаленні в Україні комплексної системи захисту заощаджень. Розглянуто більш детально сутність цих Ключових принципів.

The Deposit Guarantee Schemes needs to improve, particularly with taking into account the consequences of the global financial crisis. Core principles for effective deposit insurance systems, developed by the international community, will be useful in process of improving complex system in Ukraine to protect savings. The essence of Core principles is investigated in details.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Проблеми страхування та гарантування депозитних вкладів в умовах світової фінансової кризи стали одним із найважливіших питань забезпечення і підтримки фінансової стабільності фінансових систем різних країн. В Україні система страхування депозитних вкладів населення побудована і функціонує лише для вкладників банківських установ. Це – Фонд гарантування вкладів фізичних осіб, створений ще у 1998 році, який успішно справляється з виплатами вкладникам банків, збанкрутілих під час банківської кризи. Однак криза виявила цілий ряд недоліків у організації діяльності Фонду гарантування вкладів, тому автор вважає за доцільне розглянути існуючі у світовій практиці заходи вдосконалення діяльності системи гарантування вкладів та запропонувати їх до впровадження в фінансову систему України. Система страхування чи гарантування вкладів дозволяє уникнути болючого для банківської системи явища – раптового і масового вилучення вкладів у випадку негативної економічної кон'юнктури чи банкрутства, зберегти довіру приватних вкладників до комерційних банків, оскільки в певній сумі розміщені ними в банку депозити будуть відшкодовані.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. Дослідженням даної проблеми займалися такі вітчизняні вчені, як: М. Олексієнко, В. Марцин, З. Васильченко, Н. Бицька, О. Василишин, А. Вожжов, О. Васюренко, О. Гринько, О. Іщенко, Т. Мазур, Р. Набок, О. Мороз, О. Дзюблюк, В. Огієнко, Т. Раєвська, М. Савлук, В. Хохлова, К. Черкачина та інші, а також видатні зарубіжні вчені: І. Ларіонова, А. Маршал, П. Семюельсон, А. Сміт, П. Роуз, В. Усоскін, М. Ямпольський та інші. Проте питання системного вирішення проблеми підвищення ефективності та результативності системи страхування вкладень приватних осіб у сучасних кризових умовах не знайшло відображення у наукових працях.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Фонд гарантування вкладів фізичних осіб, призначений для виплат вкладникам банківських установ за умов стабільної діяльності, не може покривати наслідки банківської кризи [1]. Фінансування Фонду гарантування відбувається, в основному, за рахунок періодичних внесків банків, тому фінансові можливості Фонду явно обмежені [2]. Що стосується інших фінансових установ, таких як кредитні спілки, страхові компанії та недержавні пенсійні фонди, які також залучають грошові кошти громадян, то система гарантування таких вкладень в Україні практично відсутня [3, с.151–153]. Слід зауважити також, що населення було недостатньо інформовано про наявність існуючої системи захисту їх вкладень у банках та про відсутність її у небанківських фінансових установах і дізнається про це лише у випадку банкрутства фінансової установи [4, с.20–25]. Питання створення комплексної системи гарантування

заощаджень населення піднімають лише поодинокі дослідники. Проблеми подальшого розвитку і підвищення ефективності системи гарантування вкладень у вітчизняній науковій літературі майже не досліджувалося.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження наукових розробок світової фінансової спільноти та впровадження їх рекомендацій в практику гарантування збереження організованих грошових вкладень громадян.

Виклад основного матеріалу дослідження. Світова фінансова криза показала, що питання збереження довіри населення до фінансової і, особливо банківської системи, стає одним із найважливіших завдань у державі. Відновлення платоспроможності фінансових інститутів є можливим при фінансовій підтримці держави, а на відновлення довіри громадян країни до цих інститутів потрібні значні зусилля і роки. Тому світова фінансова спільнота у квітні 2008 року, тобто на початку кризи провела засідання Форуму фінансової стабільності. У доповіді Форуму фінансової стабільності про підвищення стійкості ринків та інституційної інфраструктури зазначається, що події, які відбуваються в ході нинішньої фінансової кризи, є підтвердженням важливості наявності ефективних механізмів виплати відшкодування власникам депозитів. Підкреслюється також необхідність узгодження владними органами набору міжнародно-визнаних принципів для побудови ефективних систем страхування депозитів [5].

Для розробки пропозицій Форуму фінансової стабільності у липні 2008 року Базельський комітет по банківському нагляду (BCBS) і Міжнародна асоціація страховиків депозитів (IADI) прийняли рішення щодо співробітництва в галузі розробки узгоджених на міжнародному рівні основоположних принципів з використанням підготовлених IADI Ключових принципів, які будуть служити основою для ефективних систем страхування депозитів. Одночасно було сформовано спільну робочу групу для підготовки основоположних принципів, які мали бути представлені BCBS та IADI для узгодження і затвердження. В указану спільну робочу групу ввійшли представники Групи по регулюванню неспроможності транскордонних банків BCBS і Групи по розробці керівництва IADI. Результатом діяльності указаної спільної групи стали розроблені основні принципи для систем страхування депозитів.

Основна ідея цих принципів полягає в тому, що у політиків і законодавців всіх країн є можливість вибору способів для забезпечення захисту вкладників і сприяння підтримки стабільності фінансової системи. Страхування депозитів стало найбільш бажаним способом у порівнянні з іншими альтернативними методами. Система страхування депозитів робить ясними і зрозумілими зобов'язання влади (або, якщо система приватна, то її членів) перед вкладниками, обмежує можливість прийняття волонтаристських рішень, може сприяти підвищенню довіри суспільства, допомагає скоротити витрати, які пов'язані з регулюванням неспроможності банків. Ця система може забезпечити наявність в країні упорядкованого процесу роботи з проблемними та збанкрутілими банками, а також механізму фінансування самими банками витрат по ліквідації окремих банківських інститутів. Створення або реформування системи страхування депозитів може бути більш успішним, якщо банківська система країни здорова, а інституціональне середовище адекватне. Щоб користуватися довірою суспільства і уникнути провокування безвідповідальності («моральної шкоди»), потрібно, щоб система страхування депозитів була частиною належним чином організованої системи фінансової безпеки країни, правильно сконструйованою і сформованою.

Система фінансової безпеки зазвичай поєднує пруденційне регулювання, нагляд кредитора останньої інстанції та страхування депозитів. Розподіл повноважень і відповідальності між учасниками системи фінансової безпеки визначається вибором цілей і засобів реалізації державної політики, а також індивідуальними особливостями і обставинами окремої країни. Система страхування депозитів не призначена для того, щоб самостійно справлятися з розоренням системно значущих банків або «системною кризою». У таких випадках всі учасники системи фінансової безпеки повинні ефективно працювати в тісній взаємодії один з одним. Крім того, витрати по врегулюванню системних руйнувань

банків не повинні повністю лягати на системи страхування депозитів, а покриватися за рахунок інших джерел, таких як кошти держави.

Розроблені принципи можуть бути адаптовані до широкого кола обставин, структур і ситуацій, властивих конкретній країні. Вони призначені для добровільного використання кожною країною. Владні органи можуть застосовувати і додаткові заходи, які вони вважають необхідними для забезпечення ефективного функціонування страхування депозитів у їхній країні. Вказані принципи не ставлять за мету охопити всі потреби і обставини, властиві кожній конкретній банківській системі. Ефективна система страхування депозитів має базуватися на ряді зовнішніх складових або певного набору попередніх умов. Ці умови, хоча в більшості випадків і знаходяться за межами прямої компетенції системи страхування депозитів, мають на неї безпосередній вплив. У числі таких умов є:

- належне корпоративне управління у відомствах, що утворюють систему фінансової безпеки;
- ефективне пруденційне регулювання та нагляд;
- належним чином збудовані і ефективно функціонуючі правова система, режими бухгалтерського обліку, а також розкриття достовірної інформації.

Перераховані у цьому документі 18 основних принципів розділені на 10 груп: постановка цілей (принципи 1 і 2); мандати і повноваження (принципи 3 і 4); корпоративне управління (принцип 5); відносини з іншими учасниками системи фінансової безпеки та питання транскордонного характеру (принципи 6 і 7); членство і страхове покриття (принципи 8–10); фінансування (11); інформованість населення (принцип 12); окремі правові питання (принципи 13 і 14); врегулювання неспроможності (принципи 15 і 16); виплата відшкодування за депозитами та відшкодування витрат страховика депозитів (принципи 17 і 18). Розглянемо більш детально сутність і зміст розроблених принципів ефективного страхування депозитів.

Принцип 1. Цілі державної політики: першим кроком при створенні системи страхування депозитів або реорганізації існуючої системи є визначення належних цілей, які прагне досягти держава. Ці цілі повинні бути формалізовані і добре ув'язані з основними елементами і механізмами функціонування системи страхування депозитів. Головними цілями систем страхування депозитів є внесок у стабільність фінансової системи і захист вкладників.

Принцип 2. Мінімізація моральної шкоди «moral hazard»: зниження рівня моральної шкоди має забезпечуватися за допомогою наділення системи страхування депозитів відповідними характеристиками, а також використанням інших елементів системи підтримки фінансової стабільності.

Принцип 3. Мандат: надзвичайно важливо, щоб мандат системи страхування був чітко і ясно формалізований, а також було забезпечено сумісність проголошених цілей державної політики з повноваженнями та обов'язками страховика депозитів.

Принцип 4. Повноваження: страховик депозитів повинен мати всі повноваження, необхідні для виконання його мандата, які повинні бути формально закріплені за ним. Всім страховикам депозитів потрібні повноваження з фінансування виплати відшкодування, укладання контрактів, затвердженню його операційних бюджетів та внутрішніх процедур, а також з отримання доступу до актуальної та достовірної інформації з тим, щоб було забезпечено його здатність у стислі терміни виконувати свої зобов'язання перед вкладниками.

Принцип 5. Управління: страховик депозитів повинен бути операційно незалежним, підзвітним і захищеним від необґрунтованого впливу з боку політиків і галузі.

Принцип 6. Взаємовідносини з іншими учасниками системи підтримки фінансової стабільності: держава повинна мати як постійно функціонуючу систему тісної координації дій та обміну інформацією між страховиком депозитів та іншими учасниками системи підтримки фінансової стабільності, так і конкретні банки. Така інформація повинна бути достовірною і актуальною (при необхідності, з умовою дотримання режиму конфіденційності). Механізми обміну інформацією та координації дій повинні бути

формалізовані.

Принцип 7. Питання транскордонного характеру: за умови дотримання режиму конфіденційності необхідно забезпечувати обмін всією інформацією між страховиками депозитів, яка має відношення до справи, що розглядаються в різних країнах, і, коли це доцільно, між страховиками депозитів та іншими зарубіжними учасниками систем підтримки фінансової стабільності. У ситуаціях, коли за виплату страхового відшкодування буде відповідати кілька страховиків депозитів, важливо визначити, хто з них конкретно буде відповідальним за організацію процесу виплати відшкодування. Страхування депозитів вже надається системою країни походження банку і повинно прийматися до уваги при визначенні розмірів страхових внесків та зборів.

Принцип 8. Обов'язкове членство: членство в системі страхування депозитів має бути обов'язковим для всіх фінансових інститутів, що залучають депозити від осіб, які найбільше потребують захисту (наприклад, роздрібні вкладники і підприємства малого бізнесу), щоб уникнути попадання до системи лише слабких інститутів.

Принцип 9. Страхове покриття: політики і законодавці повинні чітко прописати в законодавстві, в регулятивних актах або внутрішніх регламентах, що визнавати застрахованим депозитом. Розмір страхового покриття повинен бути обмежений, але він повинен бути істотним і таким, що дозволяє швидко його визначити. Страхове покриття повинне в достатній мірі захищати переважну більшість вкладників для того, щоб забезпечувалося досягнення поставлених перед системою цілей державної політики.

Принцип 10. Перехід від необмеженої гарантії до системи з обмеженим розміром страхового покриття: коли країна приймає рішення щодо переходу від необмеженої гарантії до системи з обмеженим розміром страхового покриття (відшкодування) або змінює умови необмеженої гарантії, цей перехід має здійснюватися настільки швидко, наскільки це дозволяють обставини та умови даної країни. Необмежена гарантія може породжувати низку негативних наслідків, якщо вона зберігається протягом занадто тривалого часу. Політики і законодавці повинні протягом перехідного періоду звертати особливу увагу на ставлення населення до здійснюваних змін і його очікування.

Принцип 11. Фінансування: система страхування депозитів повинна мати можливість використовувати всі механізми фінансування, необхідні для забезпечення швидкої виплати відшкодування за вимогами вкладників, включаючи способи отримання додаткових коштів для поповнення ліквідності у разі потреби. Головна відповідальність за оплату страхування депозитів має лежати на банках, так як вони і їхні клієнти отримують пряму вигоду від наявності ефективної системи страхування депозитів. Для систем страхування (незалежно від способів фінансування – *ex-ante*, *ex-post* і змішаної), які використовують системи диференційованих внесків, критерії, які застосовуються для диференціації за ступенем ризику, повинні бути прозорими і зрозумілими для всіх учасників. Крім того, повинно бути забезпечено наявність всіх необхідних ресурсів для належного управління системою диференційованих за ступенем ризику внесків.

Принцип 12. Інформованість населення: для ефективної роботи системи страхування дуже важливо, щоб населення постійно інформувалося про вигоди та обмеження системи страхування депозитів, її існування і роботу (включаючи рівень страхового покриття і охоплення ним, а також те, яким чином функціонує процес розгляду вимог і їх задоволення). Всі страховики депозитів повинні постійно працювати над підвищенням рівня інформованості населення про систему страхування депозитів з тим, щоб сприяти зміцненню і підтримці довіри суспільства до кредитних інститутів. Цілі програми з інформування громадськості повинні бути чітко сформульовані і повинні відповідати цілям державної політики і мандатам страховика депозитів. При розробці програми з інформування громадськості страховики депозитів повинні чітко визначати основні цільові аудиторії та їх підгрупи (наприклад, населення в цілому, вкладники, банки-учасники). Використання широкого арсеналу різних інструментів та інформаційних каналів може допомогти забезпеченню того, що інформаційні повідомлення страховика депозитів будуть доходити до

цільової аудиторії. У цілому страховик депозитів повинен бути головним відповідальним за підвищення рівня інформованості суспільства про страхування депозитів, зобов'язаний працювати в тісному контакті з банками-учасниками, іншими учасниками системи підтримки фінансової стабільності для забезпечення несуперечності поширюваної інформації та максимізації синергії. Всі вказані інститути та їх персонал відіграють свою важливу роль у цьому. Бюджети, які виділяються на програми інформування населення, повинні формуватися, виходячи з бажаного рівня інформованості цільової аудиторії про страхування депозитів. Ефективною практикою для страховика депозитів є проведення регулярної незалежної оцінки рівня інформованості. Страховик депозитів повинен завчасно розробити програму інформування населення в надзвичайних ситуаціях, наприклад, розорення окремого банку, декількох банків і виникнення системної кризи.

Принцип 13. Правовий захист: страховик депозитів і особи, які працюють на нього, повинні мати захист від судового переслідування за їх рішення і дії, прийняті в ході сумлінного виконання покладених на них функцій і повноважень. Однак, від таких осіб має вимагатися дотримання відповідних правил щодо конфлікту інтересів і кодексу поведінки для забезпечення того, що вони будуть залишатися підзвітними у своїх діях. Правовий захист має бути прописаний в нормах законодавства та адміністративних процедурах, а за певних обставин він повинен передбачати покриття юридичних витрат, понесених особами, на яких вона поширюється.

Принцип 14. Дії стосовно осіб, причетних до руйнування банку: страховик депозитів або інше правомочне відомство має бути наділене повноваженнями з юридичного переслідування осіб, причетних до руйнування банку.

Недостатність правового захисту може знижувати у людей стимули до відповідального виконання покладених на них функцій, особливо у випадках, коли мандати страховиків депозитів та інших учасників системи підтримки фінансової стабільності наказують їм забезпечення своєчасного виявлення, втручання в діяльність і врегулювання неспроможності проблемних банків.

Існує значна кількість підходів щодо забезпечення надання правового захисту. У числі таких, які найбільш часто застосовуються, можна назвати: надання правового захисту фізичним особам від залучення їх до цивільної та кримінальної відповідальності за їх рішення, дії чи бездіяльність (помилки), прийняті / допущені в ході сумлінного виконання ними своїх посадових обов'язків; надання законодавством юридичного імунітету організації – страховика депозитів; включення в трудові контракти співробітників страховика депозитів відповідних положень про компенсацію понесених ними витрат, пов'язаних із забезпеченням їх правового захисту або поєднання зазначених підходів. У той же час, для стимулювання належної поведінки працівників необхідно, щоб положення законодавства або трудових контрактів з ними не були зайво вузькими і двозначними. Наданий правовий захист також не повинен вимагати від осіб, яких захищають, докази ними того, що їхні дії й рішення (включаючи рішення не чинити дії) були розумними або не були пов'язані з їх недбалістю ставленням до дорученої справи. Незважаючи на наявність безлічі підходів до забезпечення правового захисту, як мінімум, страховик депозитів і особи, які працюють на нього, а також інших учасників системи підтримки фінансової стабільності, повинні мати захист від судового переслідування за свої рішення і дії (або рішення не робити дій), прийняті в ході сумлінного виконання ними своїх функцій. Однак, правовий захист не повинен поширюватися на осіб, які діяли недобросовісно, наприклад, якщо вони здійснювали шахрайські дії або зловживали своїми повноваженнями. Правовий захист повинен співіснувати з чіткою системою підзвітності та відповідальності за виконання покладених функцій і повноважень. Це означає, що, навіть користуючись правовим захистом, працівники зобов'язані дотримуватися відповідних правил, що стосуються конфлікту інтересів, і керуватися кодексом поведінки для того, щоб забезпечувалася їх належна підзвітність. Нарешті, правовий захист не повинен також бути перешкодою реалізації певними особами їх права на отримання компенсації від страховика депозитів чи інших органів відповідно до

режимів відповідальності, що діє в конкретній країні. Страховик депозитів або інше правомочне відомство повинні мати повноваження юридичного переслідування осіб, причетних до руйнування банку. Наприклад, вимога про притягнення до юридичної (та фінансової) відповідальності таких осіб, як керівники, директори, менеджери, аудитори та пов'язані особи проблемного банку, що розорився, може сприяти збільшенню ступеня відшкодування витрат страховика і ослаблення проблем моральної шкоди через створення ефективних стимулів до нездійснення посадових злочинів.

Принцип 15. Врегулювання неспроможності: раннє виявлення проблем та своєчасне втручання і врегулювання: страховик депозитів повинен бути частиною механізму функціонування системи підтримки фінансової стабільності, який забезпечує раннє виявлення проблем і своєчасне втручання (інтервенцію) в діяльність проблемних банків і врегулювання їх неспроможності. Виявлення проблемних банків і визнання знаходження банку в складній фінансовій ситуації або під загрозою опинитися в такій ситуації повинно здійснюватися на ранній стадії і на підставі чітко сформульованих критеріїв учасниками системи підтримки фінансової стабільності, що володіють операційною незалежністю і повноваженнями діяти.

Принцип 16. Ефективні процеси врегулювання: ефективні процеси врегулювання неспроможності повинні сприяти виконанню страховиком депозитів його зобов'язань, включаючи здійснення в стислі терміни і в належному розмірі виплати відшкодування власникам депозитів; мінімізацію витрат на врегулювання неспроможності і збитку, що наноситься ринку; максимізацію виручки від реалізації активів, а також зміцнення дисципліни за допомогою здійснення правових дій щодо притягнення до відповідальності за халатність чи невірні дії. Крім того, страховик депозитів або інший правомочний учасник системи підтримки фінансової стабільності повинен мати повноваження застосовувати гнучкий механізм, що допомагає забезпечити збереження основних банківських функцій (наприклад, надання вкладникам безперервного доступу до їхніх коштів і продовження клірингової та розрахункової діяльності) за допомогою придбання певним інститутом активів і прийняття на себе зобов'язань банку, що розорився.

Відповідальність страховика депозитів за різні аспекти нагляду, пруденційного регулювання та роботи з проблемними банками різниться від країни до країни, будучи відображенням специфіки мандатів різних учасників системи підтримки фінансової стабільності, характерною для тієї чи іншої країни. Проте, незалежно від специфіки кола обов'язків страховика депозитів конкретної країни, те, як здійснюється регулювання та нагляд і як організовано роботу з проблемними банками, має великий вплив на витрати і інші аспекти функціонування системи страхування депозитів. Важливим є те, що незалежно від того, на кого покладено обов'язки у цій сфері, необхідно забезпечити, щоб визнання знаходження банку в складному фінансовому становищі відбувалося на максимально ранній стадії, а ініціювання процесу втручання в його діяльність та врегулювання неспроможності базувалося на чітко сформульованих критеріях. Це може допомогти знизити витрати, пов'язані з врегулюванням неспроможності, і уникнути непотрібних конфліктів. Критерії в різних країнах різні, в їх числі: сумніви в здатності банку виконувати вимоги до капіталу; низький рівень доступної йому ліквідності; погіршення якості або зниження вартості активів, а також виявлення фактів, що свідчать про те, що банк здійснює свою діяльність з надмірним ризиком і порушенням встановлених вимог.

Робота з проблемними банками передбачає три базові варіанти дій: ліквідація банку і виплата відшкодування за вимогами вкладників (що зазвичай передбачає закриття банку), здійснення операцій з продажу активів і передачі зобов'язань в наданні фінансової підтримки банку. Крім того, страховик депозитів або інший уповноважений учасник системи підтримки фінансової стабільності повинен мати повноваження по використанню гнучкого механізму, що дозволяє зберегти критично важливі банківські функції за допомогою організації придбання відповідним органом активів і прийняття зобов'язань банку, що розорився (наприклад, через використання бридж банку, надання допомоги покупцю банку або

введення тимчасової адміністрації). Закони про неспроможність (банкрутство) та інші закони можуть чинити істотний вплив на вибір методу роботи з проблемним банком, оскільки такі закони значно відрізняються від країни до країни і, в деяких випадках, можуть ускладнювати використання того, чи іншого методу роботи з проблемним банком. Розглядаючи фінансове благополуччя банків, політики та законодавці можуть захотіти проаналізувати, в якій мірі діючі закони про неспроможність (банкрутство) сприяють впорядкованому видаленню з системи проблемних банків. У цьому сенсі слід розглянути питання про доцільність встановлення спеціального режиму неспроможності для банків.

Принцип 17. Виплата відшкодування за депозитами: система страхування депозитів має забезпечувати отримання вкладниками швидкого доступу до їх застрахованих коштів. Тому страховик депозитів повинен бути завчасно (за достатній термін) повідомлений або інформований про ситуації, коли може виникнути потреба організувати виплату відшкодування і отримати доступ до інформаційної бази щодо вкладників. Вкладники повинні мати законне право на отримання відшкодування в межах ліміту страхового покриття і повинні знати, коли і за яких умов страховик депозитів почне процес виплати відшкодування, строки, протягом яких буде виплачуватися відшкодування, а також чи будуть здійснюватися авансові або проміжні виплати, і який ліміт страхового покриття буде застосовуватися по відношенню до них.

Принцип 18. Відшкодування витрат: страховик депозитів повинен мати частку у виручці від реалізації майна (конкурсної маси) неспроможного банку. Управління активами банку, що розорився, процес отримання відшкодування понесених страховиком депозитів витрат (страховикові депозитів або іншому органу, що виконує цю роль) повинні базуватися на комерційних міркуваннях і економічній доцільності [6].

Доступ до необхідної інформації щодо вкладників (наприклад, облікових даних) до закриття банку знижує ризик маніпуляцій з документами та обліковими даними, скорочує час завершення процесу виплати відшкодування і допомагає підтримувати громадський спокій. Система страхування повинна мати у своєму розпорядженні необхідні підсистеми і процеси, які дозволяють оперативно вивіряти інформацію по депозитах, наявну в проблемних банках, з тим, щоб визначитися з таких питань, як: кому належить відшкодування, в якому розмірі (у межах встановленого ліміту), а також розрахувати величину вимог власників депозитів після застосування щодо них права на залік зустрічних вимог (для тих систем страхування депозитів, які використовують даний механізм). Існують істотні відмінності в ролі, яку відіграють страховики депозитів та інші учасники системи підтримки фінансової стабільності в управлінні активами і в розгляді та задоволенні вимог до банку, що розорився. Якщо здійснюється виплата страхового відшкодування, що, як правило, відбувається при ліквідації банку, до страховика депозитів зазвичай переходять у порядку суброгації права застрахованих вкладників і він найімовірніше буде заявляти і активно управляти вимогою, що виникла у нього до збанкрутілого банку в результаті здійснення страхових виплат за депозитами. Якщо вкладнику не було швидко виплачено відшкодування або якість облікових даних за депозитами в банку дуже низька, тоді вкладники можуть заявити свої вимоги страховику депозитів. У деяких випадках страховики депозитів мають велике значення в процесі забезпечення задоволення вимог кредиторів до банку, що розорився, наприклад, в якості кредитора, або, можливо, ліквідатора (конкурсного керуючого). Або, якщо це не так, страховик депозитів може призначати ліквідатора або грати суттєву роль у ліквідаційному процесі такими способами, як здійснення контролю за діяльністю ліквідатора або участь у комітеті кредиторів. У інших випадках ці функції віднесені до зони відповідальності інших учасників системи підтримки фінансової стабільності. У будь-якому випадку страховик депозитів повинен мати частку в надходженнях від реалізації активів, що входять у майно (конкурсну масу) ліквідованих банків-учасників. У країнах, де закон передбачає преференції для власників депозитів, власники незастрахованих депозитів і страхових депозитів (по праву суброгації) будуть, як правило, мати перевагу по відношенню до інших кредиторів щодо задоволення їх вимог за

рахунок майна (конкурсною маси) банку, що розорився. У країнах, де застосовуються процедури заліку зустрічних вимог щодо вимог власників депозитів, вони мають не вступати в протиріччя із законодавством про неспроможність. Нарешті, управління активами банку, що розорився, і процес задоволення вимог кредиторів повинні базуватися на комерційних міркуваннях і економічній доцільності. Це означає, що необхідно брати до уваги такі чинники, як якість активів, масштаби і стан ринків, наявність кваліфікованих фахівців у галузі управління активами та їх реалізації, юридичні вимоги, пов'язані з реалізацією активів, і цілі державної політики. У таких випадках повинен бути встановлений строк, протягом якого вкладники мають право подавати заяви на отримання відшкодувань.

Таким чином, розроблені основні принципи для систем страхування депозитів деталізують конкретні підходи до розбудови існуючої в країні системи. Україна приєдналася до впровадження розроблених принципів, проте потрібно внести суттєві зміни у діючі законодавчі акти по регулюванню фінансових установ і системи гарантування вкладів. Вітчизняна система гарантування вкладів має певні недоліки. Якщо проаналізувати відповідність її розробленим принципам, то наразі Україна повністю забезпечує виконання лише 11, ще 5 – частково і 2 – взагалі не виконуються.

Висновки і перспективи подальших розробок. Наявність у державі систем страхування/гарантування вкладів є досить важливим фактором захисту заощаджень населення. Результати проведеного дослідження дозволяють стверджувати таке:

- 1) існуюча система нагляду не досконала і не дозволяє достатньо ефективно захищати інтереси рядових вкладників від дій ненадійних банків та небанківських кредитно-фінансових установ. Українське законодавство по даному питанню недостатньо врегульоване. Те ж саме можна відмітити і по діючим системам страхування інших країн;
- 2) реформування системи страхування депозитів буде більш успішним, якщо система страхування буде частиною організованої в країні системи фінансової безпеки;
- 3) розроблені Базельським комітетом з банківського нагляду і Міжнародною асоціацією страховиків депозитів основоположні принципи мають бути основою для вдосконалення системи страхування і гарантування вкладів з врахуванням особливостей і можливостей кожної країни, в тому числі й України;
- 4) система страхування депозитів не спроможна справлятися з системною кризою, вона має сприяти підвищенню довіри суспільства і забезпечувати захист заощаджень лише за умов стабільної ситуації в країні. У кризових умовах держава має бути гарантом забезпечення стабільної діяльності системи страхування.

Подальші дослідження доцільно спрямовувати на формування системи заходів щодо створення системи гарантування вкладень громадян у фінансових установах та розбудову діючої системи, зокрема Фонду гарантування вкладів відповідно до розроблених принципів.

Список використаної літератури

1. Закон України «Про Фонд гарантування вкладів фізичних осіб» № 2740 від 20.09.2001 р. із змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>.
2. Офіційний сайт Фонду гарантування вкладів фізичних осіб [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.fg.org.ua.
3. Безвух С. В. Політика захисту вкладів в країнах Євросоюзу та Україні в період фінансової кризи / С. В. Безвух // Вісник Хмельницького національного університету. – 2010. – № 1. – Т. 1. – С. 151–153.
4. Шелудько Н. Система страхування вкладників в Україні: проблеми і перспективи. / Н. Шелудько // Економіка України. – 2009. – № 8. – С. 20–25.
5. Офіційний сайт Європейського парламенту [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.europarl.europa.eu.
6. Сайт Європейського Форуму страхування депозитів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [//www.efdi.net](http://www.efdi.net).

Прийнято до друку 06.07.2011